

STAVBA MEŠIT A MODLITEBEN V RAKOUSKU*

KARIN TRAUNMÜLLER

Abstract: Construction of Mosques and Minarets in Austria

The article seeks to give an introduction into the situation of the country's Muslim population and the history of Austria's contact with Islam. It also gives an overview over the legal framework regulating the construction of mosques and minarets in Austria, where the growth of the Muslim population and, consequently, their need of places to practice their religion, raises new questions. As in other European countries, projects to build visible mosques sometimes give rise to discussions in the population, often instrumentalized by specific political parties. Two Austrian Federal States have passed laws which, albeit they do not prohibit mosques and/or minarets explicitly, do contain clauses that could make the construction of Islamic buildings more difficult.

Klíčová slova: náboženská svoboda, sakrální stavby, Rakousko, stavební právo, mešity

Key words: religious freedom, sacred buildings, Austria, construction law, Mosques

ÚVOD

Islám je v současné době nejrychleji se šířící náboženství ve světě a v Evropě. Podle studie Pew Research Center by se mělo v roce 2050 k islámu hlásit 2,92 miliard osob, což je více než 31 % světové populace.¹ V Rakousku má podíl muslimů v populaci během příštích 35 let narůst od dnešních zhruba 6 %, což je okolo 570 000 osob,² na 8,9 %.³ V důsledku toho v Rakousku, stejně jako v řadě dalších států, vzniká potřeba nových mešit. Narozdíl od 18. století, kdy toleranční patent z roku 1781 umožnil evangelíkům budovat si své modlitebny jen s výhradami, že dům modlení „žádných zvonův, věží a žádného veřejného vstoupení z ulice, jenž by se kostelu vyrovnávat mohlo, mítí nemá“⁴, dnes právo stavět modlitebny nepodléhá omezení, že modlitebny nesmí být

* Za obsah článku odpovídá pouze autorka. Článek nereprezentuje názory rakouského Ministerstva zahraničních věcí.

¹ Pew Research Center, April 2, 2015, *The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010–2050*, http://www.pewforum.org/files/2015/03/PF_15.04.02_ProjectionsFullReport.pdf [cit. 29. 9. 2015], s. 8.

² Jelikož se po roce 2001 vyznání populace nezjišťovalo, lze přibližný počet jen odhadnout.

³ Pew Research Center, cit. v pozn. č. 1, s. 50 a 234.

⁴ Cit. Toleranční patent Josefa II. z 13. října 1781 ve znění pro zemi Moravskou (cirkulář pro Moravu), <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/tol-pat.htm> [cit. 10. 10. 2015].

vidět. Avšak právě viditelnost mešit a minaretů bývá v evropských státech předmětem diskusí. Švýcarské referendum z roku 2009, při kterém se většina Švýcarů vyslovila pro zákaz výstavby nových minaretů, ukázalo, že určité obavy a výhrady mezi obyvatelstvem panují.

V Rakousku k podobné iniciativě či zákazu nedošlo. Přesto ale téma stavby mešit a minaretů bylo a je jedním s témat, kterého se neziřdka některé politické strany chopí, když se v určitém městě nebo obci konkretizují plány na výstavbu nové mešity. Kromě stavby mešit a minaretů v Rakousku docházelo podobně jako i v mnoha jiných zemích k nábožensky motivovaným diskusím v souvislosti s věšením křížů ve třídách, výukou náboženství a nošením šátku nebo burky ve škole či před soudem.⁵

NÁBOŽENSKÁ SPOLEČENSTVÍ V RAKOUSKU

V Rakousku je současně zákonně uznáno 16 církví a náboženských společností,⁶ které mají postavení „korporace veřejného práva“.⁷ Dělí se na zákonně uznané církve (katolická církev, evangelická církev a pravoslavná církev, starokatolická církev, metodistická církev, mormonská církev, arménská apoštolská církev a novoapoštolská církev) a na zákonem uznané náboženské společnosti (izraelská náboženská společnost, islámské společenství).⁸

Církve a náboženské společnosti mohou být uznány zákonem, a to buď na základě historických právních aktů jako v případě Katolické církve,⁹ nebo podle zákona č. 68/1874 ř.z. o zákonném uznání společností náboženských,¹⁰ na základě kterého jsou uznány¹¹ buddhistická náboženská společnost, Svědkové Jehovovi, Islámská ala-vitská společnost a Rakouské Svobodné církve, příp. na základě zvláštních zákonů jako tomu je v případě evangelických církví, ortodoxních církví a Izraelské náboženské společnosti.¹²

Neuznávaná náboženská společenství se mohou registrovat jako spolek podle zákona o spolcích (Vereinsgesetz, BGBl. 66/2002) anebo podle zákona o právní subjektivitě

⁵ BRÜNNER, C. – NEGER, T.: Country Report Österreich. *Religion – Staat – Gesellschaft (RSG)* 2011, Heft 1 (Religiöse Intoleranz und Diskriminierung in ausgewählten Ländern Europas – Teil II), s. 109.

⁶ Přehled lze najít v Bundeskanzleramt, Religionen in Österreich. Übersicht der in Österreich anerkannten Glaubensgemeinschaften (Wien 2014) <https://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=55998> [cit. 3. 10. 2015], s. 11.

⁷ WIESHAIDER, W.: Právní postavení muslimské menšiny v Rakousku, Náboženská sloboda a jej aspekty Islam v Európe – Zborník referátov zrovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi a Centrum pre európskou politiku v Smoleniciach v dňoch 25.–27. novembra 2005, s. 42.

⁸ Bundeskanzleramt, Religionen in Österreich. cit. v pozn. č. 6, s. 11.

⁹ Právní základ je zakotven v kanonickém právu, a to především v konkordátu mezi Svatou Stolicí a Rakouskem z roku 1934, BGBl. II Nr. 2/1934.

¹⁰ Gesetz vom 20. Mai 1874, betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften (RGBl. Nr. 68/1874); českou verzi lze najít na stránce <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/68-1874.htm>.

¹¹ Srov. k tomu např. následující zákony: BGBl. 72/1983, BGBl. I 19/1998, BGBl. I 78/2011.

¹² Například Bundesgesetz vom 6. Juli 1961 über äußere Rechtsverhältnisse der Evangelischen Kirche, BGBl. Nr. 182/1961 (Protestantengesetz); Bundesgesetz vom 23. Juni 1967 über äußere Rechtsverhältnisse der griechisch-orientalischen Kirche in Österreich, BGBl. Nr. 229/1967 („Orthodoxengesetz“); Gesetz, betreffend die Regelung der äußeren Rechtsverhältnisse der israelitischen Religionsgesellschaft, RGBl 57/1890 idF von BGBl. I Nr. 48/2012 („Israelitengesetz“); atd.

náboženských společností,¹³ na základě kterých jim je přiznána subjektivita soukromoprávní povahy.

Právním základem uznání islámu byl „zákon daný dne 15. července 1912, kterým se přívrženci islámu podle hanefitského ritu uznávají za náboženskou společnost“ (zákon o islámu, něm. Islamgesetz) č. 159/1912,¹⁴ který uznal muslimy hanefitského ritu. Zákon upravoval právní postavení muslimské komunity v Rakousku do letošního roku, kdy byl nahrazen novým zákonem o islámu, jenž vstoupil v platnost v březnu 2015.¹⁵ Zákon z roku 1912 sice přiznal muslimům postavení členů uznané náboženské společnosti, nevedl ale k institucionálnímu uznání islámu.¹⁶ Až v roce 1979 rakouská vláda uznala „Islámské náboženské společenství v Rakousku“ (Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich, IGGiÖ) na základě zákona z roku 1912. Kvůli technické chybě muselo být toto uznání v roce 1988 na základě nové vyhlášky ministra školství a kultury obnoveno.¹⁷ V roce 1987 navíc Ústavní soud zrušil omezení na hanefitský ritus (viz BGBl. 1988/164), poté co poukázal, že nábožensky neutrální stát „nesmí nutit náboženské skupiny pod jednu společnou střechu, aniž to všechny dotčené strany sami chtějí“.¹⁸

Nový zákon o islámu z roku 2015 byl vypracován za tři roky v konzultaci mj. se zástupci muslimské občanské společnosti. Jedním z cílů nového zákona je omezení běžného financování náboženské společnosti ze zahraničí (§ 6 odst. 2), což znamená, že imámové nesmějí být placeni zahraničím, jak tomu doposud v mnoha případech bylo.¹⁹ Zákon tím opakuje princip schopnosti k sebezáchově, jenž je zakotven pro všechna náboženská společenství již od roku 1874.²⁰ Ustanovení § 2 odst. 1 zákona dále určí, že islámské učení, zařízení a zvyky nesmí být v rozporu se státními zákony.²¹

¹³ Bundesgesetz über die Rechtspersönlichkeit von religiösen Bekenntnisgemeinschaften, BGBl. I Nr. 19/1998.

¹⁴ Plný název zákona zní: Reichsgesetz für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islam nach hanefitischem Ritus als Religionsgesellschaft; českou verzi lze najít na stránce <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/159-12.htm>.

¹⁵ Bundesgesetz über die äußeren Rechtsverhältnisse islamischer Religionsgesellschaften – Islamgesetz 2015, BGBl. I Nr. 39/2015.

¹⁶ KLAPETEK, M.: *Muslimské organizace v Německu, Rakousku a Švýcarsku: Význam náboženství jako identifikačního prvku při integraci do západní společnosti*. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústavu religionistiky, 2010, s. 123, http://is.muni.cz/th/10960/ff_d/Klapetek-disertace.pdf [cit. 10. 10. 2015].

¹⁷ WIESHAIDER, cit. v pozn. č. 7, s. 42; KALB, H. – POTZ, R. – SCHINKELE, B.: *Religionsrecht*. Wien, 2003, 627f. Nařízení BGBl. č. 466/1988 v sedmi bodech shrnuje, co má ústava náboženské společnosti ve vztahu k vnějším právním poměrům „zvláště“ obsahovat, viz KLAPETEK, cit. v pozn. č. 16, s. 123.

¹⁸ Cit. podle WIESHAIDER W.: Inspirace zahraničím: postavení náboženských menšin v Rakousku. In SCHEU, H. – KRÍŽ, J. – DĚKANOVSKÁ, K. (eds.): *Právní postavení náboženských menšin*. Praha, 2013, s. 123.

¹⁹ WINTER-PÖLSLER, G.: Moschee: „Finanzierung von außen ist nie neutral.“ *Kleine Zeitung*, 16. 1. 2015.

²⁰ Zákon č. 68/1874 ř. z. o zákonném uznání společností náboženských, viz nahore, č. 9.

²¹ Kriticky se k novému zákonu vyjadřují KLINGENBRUNNER, A. – RAPTIS, J.: 103 Jahre Islam in der österreichischen Rechtsordnung – IslamG 1912 und IslamG 2015. *Juridikum* 2, 2015, s. 173. Obdobně také HAFEZ, F.: Das IslamG im Kontext islamophober Diskurse. Eine Policy Frame-Analyse zum politigestaltungsprozess des IslamG 2015. *Juridikum* 2, 2015, s. 179–184.

VZTAH CÍRKVÍ A STÁTU V RAKOUSKU

Poměr státu a církve je v Rakousku charakterizován principy konfesní neutrality a rovnosti. Existuje odluka státu a církve, stát nicméně uznává a zajišťuje náboženské potřeby svých občanů, vytváří jim prostor ke stejnému rozvoji, podporuje jejich církevní společenství podle principu parity a s těmito společenstvími udržuje nej-různější vztahy kooperativní povahy.²² V rámci ústavně daných předpokladů rovnosti církvi a uznaných náboženských společností se hlásí k aktivnímu a kladnému zohledňování náboženských zájmů občanů a různých církevních aktivit a snaží se o pluralitní začlenění náboženství do současného společensko-politického života.²³

Principy konfesní neutrality a rovnosti, základ dnešního vztahu mezi státem a církví, jsou (byť nikoliv výslovně) zakotveny v čl. 15 základního zákona o všeobecných právech státních občanů²⁴ z roku 1867, který byl prvním krokem k vytvoření nábožensky neutrálního státu.²⁵ Jeho čl. 15 uvádí, že „[k]aždá církev a společnost náboženská zákonem uznaná má právo náboženství společně a veřejně provozovati, své záležitosti vnitřní o své moci pořádati a spravovati, ústavy, fundace a fondy ku potřebám náboženství, vyučování a dobročinnost ustanovené držeti a jich užívati: jest však, jako každá společnost, poddána obecným zákonům státním“.

Při pohledu na všechny ústavní normy regulující náboženskou svobodu jasně vyplývá, že princip neutrality státu platí vůči všem náboženským společenstvím. Proto v případech, kdy dochází k začlenění náboženství do společenského života, musí být respektován princip parity.²⁶

PRÁVNÍ ÚPRAVA SVOBODY VYZNÁNÍ

Poměr státu a církve je v Rakousku určován zejména rakouskou spolkovou ústavou, ústavními zákony, judikaturou Ústavního soudu, ústavami spolkových zemí, zákony a dalšími předpisy.²⁷

Nahofe uvedený zákon o všeobecných právech státních občanů z roku 1867 byl čl. 149 odst. 1 Rakouské spolkové ústavy (tj. spolkový ústavní zákon BGBl. Nr. 1/1920) pro-

²² MARRÉ, H.: Die Kirchenfinanzierung in Kirche und Staat der Gegenwart (Financování církve – v církvi a státu dneška). *Revue* 1 1/1995, <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/marre-1.htm>. Ke smýšlenému modelu v Rakousku viz LOUŽEK M.: Církev potřebují konkurenci. In LOUŽEK, M. (ed.): *Vztah církvi a státu. Sborník textů*. Praha, 2004, s. 33–37.

²³ POTZ, R.: Muslime, Europa und das Recht. In: HEIDRICH-BLAHA, R. – LEY, M. – LOHLKER, R. (eds.): *Islam in Europa*. Vienna: Diplomatische Akademie, Favorita Papers 01/2007, 112; KALB, H.: Rakouské konfesní právo v současné politické diskusi. *Revue* 3 1/1996, <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/kalb-1.htm>.

²⁴ Základní zákon státní o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených (142/1867 ř. z.).

²⁵ BRÜNNER – NEGER, cit. v pozn. č. 5, s. 88.

²⁶ BRÜNNER – NEGER, cit. v pozn. č. 5, s. 88.

²⁷ ONDRAŠÍK, M.: Poznámky k poměru církvi a státu v Rakouské republice. *Revue* 3 2/1995, <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/ondrak.htm>.

hlášen za ústavní zákon federace a platí dodnes. Články 14,²⁸ 15²⁹ a 16³⁰ tohoto zákona zakotvily plnou svobodu víry a svědomí, autonomii a samosprávu církví a náboženských společností, které byly státem uznány, a také právo provozovat náboženství v domě.³¹

Dalšími klíčovými normami jsou především St. Germainská smlouva z roku 1919,³² jež ve svém čl. 63 odst. 2 stanoví, že „[v]šichni obyvatelé Rakouska budou mít právo, aby volně vyznávali jak veřejně tak soukromě jakékoli vyznání, náboženství nebo víru, jejichž vykonávání nebude v neshodě s veřejným pořádkem a dobrými mravy,“ a dále zejména čl. 9 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP).³³ Obě úmluvy byly inkorporovány do právního řádu Rakouské republiky s příslušnými změnami jako ústavní zákony.³⁴

Ve středu těchto norem, které podle rakouského Ústavního soudu tvoří jeden celek,³⁵ stojí svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání, která je dále doplňována svobodou projevu a svobodou shromažďovací. Náboženská svoboda se tradičně dělí na dvě složky – „první je svobodou mít své vnitřní přesvědčení (*forum internum*) a druhá je svobodou projevit toto své přesvědčení navenek (*forum externum*)“.³⁶ Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání může být za určitých okolností omezena, avšak jen při splnění všech podmínek stanovených v čl. 14 Zákona o obecných právech občanů, v čl. 63 St. Germainské smlouvy a v čl. 9 EÚLP.³⁷

HISTORIE KONTAKTŮ S ISLÁMEM NA ÚZEMÍ RAKOUSKA

Rakouský stát měl se světem islámu bezprostřední kontakty po dlouhá staletí, jež byla charakterizována konkurencí Osmanské říše a habsburské monarchie a posléze Rakouska-Uherska.³⁸ Klíčovými událostmi bylo první obléhání Vídně vojen-

²⁸ Čl. 14: „Úplná svoboda víry a svědomí každému jest pojištěna. Požívání práv občanských a politických nezávisí na vyznání víry; však povinností občanským nemůže býti vyznání náboženské na újmu. Nikdo nemůže přidržován býti k nějakému výkonu církevnímu aneb k účastenství v nějaké slavnosti církevní, není-li postaven pod mocí někoho jiného, který dle zákona k tomu má právo.“

²⁹ Viz nahoře v textu.

³⁰ Čl. 16: „Přivržencům vyznání náboženského, které není zákonem uznáno, dovoleno jest, v domě náboženství provozovati, pokud takové provozování není ani proti zákonu, ani proti mravopoctnosti.“

³¹ ÖHLINGER, T. – EBERHARD H.: *Verfassungsrecht*. Wien, 2014, s. 434–438.

³² Staatsvertrag von Saint-Germain-en-Laye vom 10. September 1919, StGBI. Nr. 303/1920 idF BGBl. III Nr. 179/2002.

³³ Čl. 9: **Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání**

„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevovat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

2. Svoboda projevovat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

³⁴ ÖHLINGER – EBERHARD, cit. v pozn. č. 31, s. 297–298.

³⁵ Viz např. VfGH B 3028/97 VfSlg 15.394; 15/99 VfSlg 15.592.

³⁶ Viz SPRATEK, D.: *Evropská ochrana náboženské svobody*. Brno: L. Marek, 2008, s. 16; TAHZIB-LIE, B.: The European definition of freedom of religion or belief. *The Helsinki Monitor* 9, 1998, s. 17–24.

³⁷ Viz například řešení Ústavního soudu VfSlg. 10.547/1985 a VfSlg. 13.513/1992.

³⁸ KLAPETEK, cit. v pozn. č. 16, s. 114.

skými jednotkami Osmanské říše roku 1529 a bitva u Vídně v roce 1683. V roce 1878 začala rakousko-uherská okupační vojska s ohledem na protokol Berlínského kongresu obsazovat a spravovat Bosnu a Hercegovinu, kterou posléze v roce 1908 anektovala. Znamená to, že se po roce 1878 se zřízením okupační správy a pozdější anexí poprvé nacházela na území Rakouska-Uherska trvale usazená společenství muslimů.³⁹

15. července 1912 byl císařem Františkem Josefem I. v Bad Ischlu podepsán již zmíněný zákon o islámu (něm. Islamgesetz) č. 159/1912.⁴⁰ Vypuknutí první světové války přetřhlo první pokusy o institucionalizaci islámu.⁴¹ Po rozpadu Rakouska-Uherska zůstalo na území první rakouské republiky pouze několik stovek neorganizovaných muslimů.

V průběhu druhé poloviny 20. století počet muslimů začal narůstat následkem příchodu gastarbeiterů především z Jugoslávie a Turecka v šedesátých letech a také v letech 1986 až 1992.⁴² V dalších vlnách přišli do Rakouska muslimští Bosňáci (po roce 1992 v důsledku občanské války v Jugoslávii), stejně tak jako političti a váleční utečenci z Palestiny, Iráku nebo Íránu (hlavně v letech 1979–1981), z Afghánistánu nebo ze Súdánu.⁴³

MEŠITY A MODLITEBNY V RAKOUSKU

Islámské modlitebny existovaly na dnešním území Rakouska již před první světovou válkou, a to ve vídeňských kasárnách pro tam sloužící první bosenský pěší pluk.⁴⁴ Od roku 1912 začal ve Vídni působit první muftí a vznikly také konkrétní plány na vybudování reprezentativní mešity, na které město Vídeň dala k dispozici pozemek a císař věnoval 25 000 korun.⁴⁵ Kvůli první světové válce a rozpadu rakousko-uherské monarchie nemohl být projekt zrealizován. Proto po dlouhou dobu sloužily pro modlitby malé místnosti, a pro setkání při příležitosti větších svátků si museli muslimové najímat sály.⁴⁶

Až 20. listopadu 1977 byla zahájena výstavba první reprezentační mešity v Rakousku, která byla financována především Saúdskou Arábií a dále také příspěvky Iráku,

³⁹ JANDL, A. – VOGL, M. (Hg.): *Islam in Österreich*. Österreichischer Integrationsfonds, 2010, <http://www.integrationsfonds.at/themen/publikationen/monographien/islam-in-oesterreich/> [cit. 10. 10. 2015], s. 12–16; HEINE, S. – LOHLKER, R. – POTZ, R.: *Muslime in Österreich. Geschichte – Lebenswelt – Religion. Grundlagen für den Dialog*. Innsbruck/Wien, 2012, s. 46.

⁴⁰ Reichsgesetz für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islam nach hanefitischem Ritus als Religionsgesellschaft. Imperial Gazette No. LXVI, 1912. Anglický překlad lze najít na stránce <http://www.derislam.at/islam.php?name=Themen&pa=showpage&pid=6>.

⁴¹ KLAPETEK, cit. v pozn. č. 16, s. 115.

⁴² ASLAN, E.: *Islamic Religious Pedagogy at the University of Vienna*. In DREES, W. B. – KONINGSVELD, P. S. (eds.): *The Study of Religion and the Training of Muslim Clergy in Europe*. Leiden: Leiden University Press, 2008, s. 427, 430.

⁴³ KLAPETEK, cit. v pozn. č. 16, s. 125.

⁴⁴ HEINE – LOHLKER – POTZ, cit. v pozn. č. 39, s. 123.

⁴⁵ KLAPETEK, cit. v pozn. č. 16, s. 114; BIHL, W.: *Die Kaukasus-Politik der Mittelmächte, Teil 2: Die Zeit der versuchten Kaukasischen Staatlichkeit (1917–1918)*. Wien – Köln – Weimar, 1992, s. 135; FÜR-LINGER, E.: *Moscheebaukonflikte in Österreich. Nationale Politik des religiösen Raumes im globalen Zeitalter*. Göttingen 2013, s. 170–171.

⁴⁶ KLAPETEK, cit. v pozn. č. 16, s. 142.

Spojených arabských emirátů, Kataru, Kuvajtu a dalších muslimských států. Mešita je jednou ze čtyř v Rakousku s minaretem (32 m). Další mešity s minarety nacházíme v salcburském Saalfeldenu, kde byl minaret dostaven k mešitě v roce 2003, u mešity v Telfsy (přístavba minaretu k existující mešitě v roce 2006 vyvolala dlouhé diskuse⁴⁷) a v kulturním centru v Bad Vöslau (2009).⁴⁸

Stanovit přesné číslo fungujících mešit a modliteben v Rakousku je složité, jelikož ne všechny modlitebny jsou registrovány. Statistika z roku 2011 uvádí 205;⁴⁹ k takovému celkovému číslu dochází i Klapetek.⁵⁰ Jiné zdroje mluví o 300 mešitách a modlitebnách.⁵¹ Většina z nich se nachází v jednoduchých místnostech, bytech anebo dřívějších skladovacích halách a továrnách („Hinterhofmoschee“).

Podle mínění teologa a religionisty Ernsta Furlingera diskuse okolo stavby mešit a minaretů v průběhu posledních desetiletí prošla několika fázemi.⁵² V osmdesátých letech se téma objevovalo ojedinele v souvislosti se stavbou jednotlivých mešit (jako například v roce 1981, kdy vznikly plány postavit mešitu v tyrolském Telfsy, 1. fáze).⁵³ Od roku 1993 se dala zpozorovat etno-politická instrumentalizace daného tématu Svobodnou Stranou Rakouska (dále „FPÖ“). Instrumentalizace vznikla v souvislosti s plány na výstavbu mešity s minaretem v Salcburku, která po Vídeňské mešitě měla být druhou viditelnou v zemi. Poprvé se tehdy objevil slogan FPÖ „*Když už mešita v Salcburku, tak i církev v Mekce*“ (2. fáze). V roce 1998 konflikt týkající se mešity v Traunu v Horním Rakousku byl prvním případem, který se stal známým i za hranicemi regionu (3. fáze). Spolek „Islámská Federace“ bez povolení úřadu najal budovu v centru města a předělal ji na modlitebnu. Starosta zakázal pokračování stavby a používání budovy. Spolek ale přesto centrum dostavěl a následně v květnu 1998 i otevřel. Stavební úřad nařídil z protipožárních důvodů demolicí budovy, která byla posléze i vykonána.⁵⁴

Další, tj. 4. fáze nastoupila podle Furlingera v roce 2005, kdy se diskuse týkající se mešit a modliteben zintenzivňovaly v důsledku politické mobilizace FPÖ a „Svazu pro budoucnost Rakouska“ (BZÖ). Diskuse začaly, když „islámský spolek pro kulturní a sociální spolupráci“ podal žádost na přístavbu minaretu ve výšce 29 m k mešitě v Telfsu, jež byla postavena již v roce 1998. Příběh vstoupil do dějin jako „spor o minaret v Telfsy“ („Minarettstreit von Telfs“), který vyvolal bouřlivé diskuse v médiích a který v roce 2009 posloužil jako předloha pro německý televizní krimiseriál „Místo činu“.

V centru sporu se tehdy ocitl starosta obce Stephan Opperer. Část nemuslimského obyvatelstva v Telfsy měla výhrady proti stavbě věže. Byla založena občanská iniciativa a bylo sesbíráno 2500 podpisů proti projektu.⁵⁵ Protest byl odůvodněn tím, že by jeho realizace mohla způsobit problémy s dopravou, hluk, a že by se z malebné obce Telfs

⁴⁷ Viz dole.

⁴⁸ KLAPETEK, cit. v pozn. č. 16, s. 143.

⁴⁹ Viz <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/297196/umfrage/moscheen-und-islamische-gebetsraeume-in-oesterreich-nach-bundeslaendern/> [15. 11. 2015].

⁵⁰ KLAPETEK, cit. v pozn. č. 16, s. 145.

⁵¹ ASLAN, E. – ERSAN-AKKILIC, E. – KOLB, J.: *Imame und Integration*. Wien, 2015, s. 77.

⁵² FÜRLINGER, cit. v pozn. č. 45, s. 195 a násl.

⁵³ FÜRLINGER, cit. v pozn. č. 45, s. 196.

⁵⁴ FÜRLINGER, cit. v pozn. č. 45, s. 200.

⁵⁵ BAUMANN, M.: Das Tiroler Minarett stört nicht mehr. *Neue Zürcher Zeitung*, 9. 10. 2014, <http://www.nzz.ch/international/das-tiroler-minarett-stoert-nicht-mehr-1.18399868> [10. 10. 2015].

stalo poutní místo pro muslimské věřící a také, že by minaret narušil charakteristiku krajiny.⁵⁶ Podporu iniciativě poskytla FPÖ, která v minaretu viděla symbol náboženské moci. Plánovaný 20 m vysoký minaret byl však v plném souladu s normami tyrolského stavebního zákona, a to především z toho důvodu, že v Tyrolsku náboženské stavby nepodléhají žádným omezením týkajících se jejich výšky.⁵⁷ Starostovi, který vyslovil názor, že pro zákaz stavby neexistuje právní základ, bylo vyhrožováno zabitím a přinutilo ho a jeho rodinu být 3 měsíce pod ochranou policie.⁵⁸

Finální řešení bylo téměř šalamounské. Starosta Opperer nechal vypočítat poměr muslimského obyvatelstva ve vztahu ke katolickému a došel k závěru, že když věže katolického kostela v Telfsy dosahuje výše 60 m, spravedlivá výška pro minaret by byla 17 m. Nakonec byl postaven 15 m vysoký minaret a v katastru nemovitostí byla zakotvena služebnost zakazující jeho ozvučení.⁵⁹

Telfský minaret byl dostaven v roce 2006. Politizace symbolu „mešita“ vedla k tomu, že se zřízení islámských center všeobecně stalo předmětem protestů a kontroverzí i v těch případech, kdy se jednalo o budovy bez jakýchkoli architektonických zvláštností jako je kupole anebo minaret (5. fáze).

V roce 2007 přišel poslanecký klub FPÖ s návrhem usnesení 248/A (E) „Zákaz stavby minaretů a povinnost nezápádních náboženství k používání němčiny při vykonávání bohoslužeb a kázání“ (6. fáze).⁶⁰ Téma mešity a minarety bylo diskutováno v plénu Národní rady v září 2007; návrh byl ale zamítnut.⁶¹

Posléze FPÖ mobilizovala místní iniciativy proti islámským centrům (fáze 7). Od roku 2008 byly přijaty novely stavebních řádů a zákonů o územním plánování v Korutanech (2008) a Vorarlbersku (2008).⁶² Veřejně vyhlášeným záměrem novel bylo zabránit v budoucnu výstavbám mešit s minaretem (fáze 8).⁶³ Furlinger poukazuje na to, že veřejný tlak dovedl muslimské organizace k tomu, že se teď spíše vzdávají vnější viditelnosti islámských staveb, aby předešli těžkostem s úřady a veřejností (fáze 9).

Je ale třeba poukázat i na situace, kdy stavba mešity, dokonce i s minaretem, byla uskutečněna bez bouřlivých diskusí. V roce 2003 byla dostavena mešita s minaretem v salcburském Saalfeldenu bez jakýchkoli protestů.⁶⁴

Když v roce 2006 vznikly plány postavit mešitu s dvěma minarety ve výšce 30 m a turecké kulturní centrum v dolnorakouském Bad Vöslau, vypukly i v tomto městečku protesty proti výstavbě, které byli rovněž podporovány FPÖ. Z hlediska stavebního prá-

⁵⁶ BAUMANN, cit. v pozn. č. 55.

⁵⁷ WIESHAIDER W., Das harmonische Minarett. Zur Vereinbarkeit von Minaretten mit dem Orts-, Straßen- und Landschaftsbild. Baurechtliche Blätter 10 (2007), s. 211–212.

⁵⁸ BAUMANN, cit. v pozn. č. 55.

⁵⁹ FÜRLINGER, cit. v pozn. č. 45, s. 201–205.

⁶⁰ Verbot des Bauens von Minaretten sowie die Verpflichtung für nicht abendländischer Religionen zur Verwendung der deutschen Sprache bei der Abhaltung von Gottesdiensten und Predigten (248/A(E)).

⁶¹ Stenographisches Protokoll der 31. Sitzung des Nationalrats am 27. 9. 2007.

⁶² Viz dole.

⁶³ FÜRLINGER, cit. v pozn. č. 45, s. 217. Furlinger poukazuje na to, že zastánci zákazu stavby minaretů ve Švýcarsku se odvolávali na zákonné opatření v Korutanech a Vorarlbersku.

⁶⁴ Noviny „Der Standard“, Moschee in Saalfelden stört nicht einmal die FPÖ, 23. 8. 2010, <http://derstandard.at/1282273386518/Trotz-Minarett-Moschee-in-Saalfelden-stoert-nicht-einmal-die-FPOe>. ÖZKAN, D.: Die Moscheen, die nicht aufregen. *Die Presse*, 23. 8. 2010, <http://diepresse.com/home/panorama/religion/589483/Die-Moscheen-die-nicht-aufregen>.

va neexistovaly důvody stavbu zakázat či požadovat změny stavebních plánů.⁶⁵ Aby se předešlo rozštěpení obce, starosta inicioval šestiměsíční mediální proces mezi tureckou sociální a kulturní společností ATIB, která chtěla centrum otevřít, a zástupci obyvatelstva. V rámci mediálního procesu se během intenzivních diskusí podařilo překonat převládající obavy. Společně bylo vypracováno řešení, jež zahrnovalo smluvní ujednání, že se tři členové obecní rady mohou zúčastňovat voleb výboru ATIB a mají právo podávat námítky. Obec také získala vzhled do stávající činnosti společnosti. Změněny byly i architektonické plány (návrh byl přepracován celkem 30krát⁶⁶): kulturní centrum bylo nakonec dostavěno bez jakékoli orientální architektury, mešita zepředu nemá žádné charakteristické znaky mešity a dva minarety byly postaveny s výškou 13,5 metru. Muezzin věřící k modlitbě v Bad Vöslau nesvolává. Centrum, otevřené v roce 2009, není v dostavené formě prakticky zvenku vidět. I když bylo zmíněno, že spor byl vyřešen jen díky ústupkům společnosti ATIB a díky tomu, že se vzdala architektonických charakteristik typických pro mešity, příklad Bad Vöslau přesto ukazuje, že obavám a protestům obyvatel může být zabráněno zapojením všech dotčených skupin. Otevření centra v říjnu 2009 navštívilo i mnoho lidí, kteří původně vyjadřovali nesouhlas s jeho stavbou.⁶⁷

PRÁVNÍ ÚPRAVA VÝSTAVBY MEŠIT

ROZDĚLENÍ KOMPETENCÍ MEZI SPOLKEM A SPOLKOVÝMI ZEMĚMI

Stavba mešit a modliteben je součástí ústavně garantovaného práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Konkrétní podmínky pro jejich výstavbu jsou regulovány normami stavebního práva a práva územního plánování.

Jelikož je Rakousko spolkovým státem založeným na federativním principu, je zákonodárná a výkonná moc rozdělena mezi spolek (Bund) a 9 spolkových zemí. Právní základ tvoří Spolková ústava, která ve svých člancích 10 až 15 přiznává celkovou zákonodárnou a výkonnou státní moc buď spolku, nebo zemím.

Na záležitosti vyjmenované v čl. 10 se vztahuje zákonodárná i výkonná moc spolku (výlučná kompetence federální). Základní náboženské záležitosti, jako především uznání a registrace náboženských společenství a jejich právního postavení, spadají podle čl. 10 odst. 13 Spolkové ústavy⁶⁸ do spolkové kompetence, stejně jako vyučování náboženství.

Záležitosti nevyjmenované výslovně v Ústavě jsou podle článku 15 Ústavy v kompetenci zemí (výlučná kompetence členských států). Ze samotného textu Ústavy je zřejmé, že rakouské spolkové země mají poměrně málo zákonodárných kompetencí.

⁶⁵ SOMMERBAUER, J.: Bad Vöslau und seine Minarette. *Die Presse*, 17. 1. 2008, <http://diepresse.com/home/politik/noewahl/356135/Bad-Vosslau-und-seine-Minarette>.

⁶⁶ CZAJA, W.: Moschee ist mehr als nur ein Minarett. *Der Standard*, 30. 8. 2010, <http://derstandard.at/1282978536150/Moscheebau-in-Europa-Moschee-ist-mehr-als-nur-ein-Minarett>.

⁶⁷ Přehled zpravodajství v rakouských médiích lze najít pod Moscheebau in Bad Vöslau, http://www.demokratiezentrum.org/fileadmin/media/pdf/bad_voeslau.pdf.

⁶⁸ Bundes-Verfassungsgesetz, Bundesgesetzblatt BGBl. 1930/1 ve znění pozdějších předpisů.

Spadají tam však pro téma výstavby významné kompetence v oblasti územního plánování a stavebního práva. Znamená to ale také, že předpisy vztahující se k této problematice se od země k zemi liší.

PRÁVNÍ ÚPRAVA STAVBY MEŠIT A MODLITEBEN V PRÁVU STAVBY A ÚZEMNÍHO PLÁNOVÁNÍ

Zákonodárná pravomoc v oblasti územního plánování a stavebního práva patří mezi nejdůležitější kompetence spolkových zemí, které regulují tyto záležitosti ve vlastních stavebních zákonech⁶⁹ a zákonech územního plánování.⁷⁰ Tyto zákony regulují povinnosti a odpovědnost osob při přípravě a provádění staveb a stanoví úkoly územního plánování, rozvojových konceptů a územních a zastavovacích plánů. Některé země vydaly také zvláštní zákony o ochraně obcí, jejichž cílem je zachování a utváření vzhledu a charakteru obcí a zabránění jejich narušení.⁷¹ Na základě federální struktury Rakouska jsou tyto zákony v podrobnostech vypracovány odlišně, nejen co se týká vysvětlení pojmů a definic, ale také z hlediska obsahu a nástrojů.⁷²

V důsledku rozdělení kompetencí mezi spolkový stát a spolkové země nemá stát v oblasti územního plánování žádné kompetence. Územní plánování v Rakousku tudíž probíhá pouze na úrovni spolkové země, plánovacího regionu a obce.⁷³ Práva a povinnosti spojené s místním územním plánováním (*örtliche Raumplanung*) náleží podle Ústavy obcím a spadají do jejich samostatné působnosti.⁷⁴ Obec postupuje v otázkách územního plánování relativně autonomně, musí se ovšem pohybovat v mezích hlavních cílů regionálního plánování a zohledňovat požadavky nadmístního významu, jako jsou například železnice, dálnice apod. Obcím připadá péče o vzhled obce a jejího okolí, ochrana historických objektů či dopravní plánování.⁷⁵ Územně plánovací dokumenty na úrovni obcí schvaluje obecní zastupitelstvo (*Gemeinderat*), kterému předsedá starosta (*Bürgermeister*).⁷⁶

⁶⁹ Burgenlandský stavební zákon (Bgl. BauG) z roku 1997 (LGBl. Nr. 10/1998); korutanský stavební řád 1996 (K-BO 1996, LGBl. Nr. 62/1996); dolnorakouský stavební řád 2014 (LGBl. Nr. 1/2015); hornorakouský stavební řád 1994 (LGBl. Nr. 66/1994); salcburský zákon o zásadách výstavby (BGG) z roku 1968 (LGBl. Nr. 69/1968); štyrský stavební zákon (Stmk. BauG) z roku 1995 (LGBl. Nr. 59/1995); tyrolský stavební řád 2011 (LGBl. Nr. 57/2011); vorarlberský stavební zákon 2001 (BauG) (LGBl. Nr. 52/2001); vídeňský stavební řád (LGBl. Nr. 11/1930 ve znění pozdějších předpisů).

⁷⁰ Burgenlandský zákon o územním plánování z roku 1969 (LGBl. Nr. 18/1969); korutanský zákon o územním plánování (K-ROG) z roku 1969 (LGBl. Nr. 76/1969); dolnorakouský zákon o územním plánování 2014 (LGBl. Nr. 3/2015); hornorakouský zákon o územním plánování z roku 1994 (LGBl. Nr. 114/1993); salcburský zákon o územním plánování (ROG) 2009 (LGBl. Nr. 30/2009); štyrský zákon o územním plánování 2010 (LGBl. Nr. 49/2010); tyrolský zákon o územním plánování 2011 (LGBl. Nr. 56/2011); vorarlberský zákon o územním plánování (LGBl. Nr. 39/1996).

⁷¹ Korutanský zákon o péči o vzhled obcí z roku 1990 (LGBl. Nr. 32/1990); salcburský zákon o ochraně vzhledu obcí 1999 (LGBl. Nr. 74/1999); štyrský zákon o zachování a utváření vzhledu obcí (zákon o vzhledu obcí 1977) (LGBl. Nr. 54/1977).

⁷² Österreichische Raumordnungskonferenz. Österreichisches Raumentwicklungskonzept 2001. Wien: ÖROK, 2002, s. 26.

⁷³ PROKEŠOVÁ, cit. v. pozn. č. 81, s. 30.

⁷⁴ Čl. 118 odst. 3 B-VG

⁷⁵ ŠILHÁNKOVÁ, V.: Systém regionálního rozvoje a prostorového plánování v Rakousku, Regionální rozvoj 2013, č. 2, s. 51–62.

⁷⁶ ŠILHÁNKOVÁ, cit. v. pozn. č. 75.

Hlavním dokumentem vznikajícím na obecní úrovni je vedle místní koncepce rozvoje (*Örtliches Entwicklungskonzept – ÖEK*) a *plánu zástavby (Bebauungsplan)* především *plán využití území – zonální plán (Flächenwidmungsplan)*, jenž stanovuje přípustné využití pozemků na celém správním území na 5 let a musí sladit federální zájmy (např. chráněná území podzemní akumulace vod) se zemskými zájmy (např. zájmy ochrany přírody a krajiny a dalšími nadmístními zájmy).⁷⁷ Koordinace plánu se sousedními obcemi je povinná.⁷⁸ Území je pro účely zonálního plánu rozděleno na zastavitelné plochy (*Bauland*), plochy dopravní infrastruktury (*Verkehrsfläche*) a území zeleně (*Grünland*), přičemž se území pro výstavbu dále rozděluje na jednotlivé subkategorie.⁷⁹ Obce jsou povinny zajistit zvláštní plochy pro stavby, které musí být zvlášť chráněny (například cirkve a kláštery).⁸⁰

Je třeba upozornit, že v oblasti nadmístního územního plánování (*Überörtliche Raumplanung*), které je součástí zákonů o územním plánování jednotlivých zemí, a v souvislosti s regionálními programy územního uspořádání (*Regionale Raumordnungsprogramme – Regionalpläne*) musí být brán ohled na veřejnoprávní korporace, když je známo, že se změny regionálního programu územního uspořádání dotýkají jejich zájmů. V některých zemích mají zákonem uznaná společenství anebo alespoň katolická a protestantská církev možnost vznést připomínky (viz například § 12 Z8 Nö ROG).

Ze zákonů územního plánování vyplývá, že pojem „územní plánování“ v sobě nese jak požadavek na rozvoj území, tak i na jeho uspořádání. Územní plánování musí probíhat v souladu s přírodními podmínkami, životním prostředím, musí brát ohled na hospodářské, sociální a kulturní požadavky obyvatel, na rozvoj osobnosti ve společnosti a také na fyzické a psychické zdraví obyvatel. Například v korutanském zákoně označuje územní plánování „*plánované utváření celého území a částí země s ohledem na budoucnost, k zajištění nejlepšího možného využití a ochrany životního prostoru v zájmu obecného blaha a s ohledem na přírodně a historicky dané podmínky, ekologické požadavky, odhadované hospodářské, sociální a kulturní potřeby obyvatel, stejně jako svobodný rozvoj jednotlivce ve společenství*“. Dolnorakouský zákon o územním plánování ještě doplňuje k jeho cílům „*zajištění životních potřeb, k udržení fyzického a psychického zdraví obyvatel, především ochrana před hlukem, otřesy, znečištění vzduchu, vody a půdy, stejně jako nebezpečí dopravních nehod*“.⁸¹

V rámci předvídatvého utváření území je tedy nutné zabezpečit také kulturní potřeby obyvatelstva a vytvoření takového kulturního prostředí, které umožňuje svobodný rozvoj

⁷⁷ ŠILHÁNKOVÁ, cit. v pozn. č. 75, s. 6. Plán využití území pomáhá dosáhnout cílů zajistit udržitelný rozvoj prostoru a šetrné využívání stavebních ploch, předvídat potřebu stavebních ploch v nejbližších deseti letech a poskytnout tyto plochy k dispozici, podporovat pestrost možných způsobů využití apod.

⁷⁸ KALB – POTZ – SCHINKELE, cit. v pozn. č. 17, s. 195.

⁷⁹ Jsou to: obytné plochy (mix bydlení a služeb, kult. zařízení atd.), jádrové oblasti (mix bydlení, správních zařízení, obchodů a služeb, kult. zařízení atd.), vesnické a agrární oblasti (mix bydlení a zemědělských podniků), podnikatelské nebo průmyslové zóny (podniky zatěžující okolí), průmyslové zóny (silně emitující podniky), oblasti druhého bydlení (přípustný pouze tam, kde podíl druhého bydlení ještě nepřesáhá 10 % celkového objemu bydlení v obci), oblasti velkých obchodních zařízení (supermarkety, hypermarkety) a oblasti s ubytovacími zařízeními (ubytovací zařízení s více než 60 lůžky); viz PROKEŠOVÁ, cit. v pozn. č. 81, s. 51.

⁸⁰ Např. § 23 Abs. 4 oö ROG.

⁸¹ PROKEŠOVÁ, Z.: *Systém prostorového plánování v Rakousku (Spatial Planning System in Austria)*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, Katedra regionální ekonomie a správy, Akademický rok 2008/2009, s. 20, http://is.muni.cz/th/86546/esf_m/diplomova_prace_zuzana_prokesova.pdf.

osobnosti jednotlivce a které obsahuje rovněž náboženský aspekt.⁸² Jedním z cílů, stanovených v relevantních zákonech, je proto přijetí opatření pro výstavbu zařízení, sloužících náboženským účelům.⁸³ Všeobecně lze říci, že pro výstavbu sakrálních budov platí v podstatě stejná pravidla jako pro stavby ostatní. Existuje však několik zvláštních pravidel, která vyplývají z individuální povahy daných budov – to jest z jejich náboženského účelu a také z jejich použití jako míst, kde dochází ke shromažďování osob.⁸⁴ Stavební řády mají ohledně místnosti, věnované bohoslužbám, zajistit nerušený výkon náboženství. Stavba kostelů, synagog a mešit proto musí být posuzována v souvislosti s náboženskou svobodou. Přesto při jejich stavbě musí být dodrženy technické předpisy v oblasti bezpečnosti, pevnosti, požární ochrany a ochrany životního prostředí.⁸⁵

Jak již bylo uvedeno, některé země vydaly také zákony s cílem zachovat charakteristiku obce. V těchto případech může stavba být povolena jen tehdy, pokud je v souladu se vzhledem obce i krajiny. Vnějšík plánované stavby tedy musí být utvořen takovým obrazem, aby nenarušoval okolí a vzhled obce a krajiny.⁸⁶ Mešity a minarety se mohou zdát jako „cizí“ objekt, který neodpovídá charakteru obce. Přesto však sám fakt, že viditelná sakrální stavba muslimského společenství neodpovídá stavebně tradičním sakrálním stavbám většiny obyvatelstva, nesmí být důvodem k zákazu stavby. Ústavní principy a normy zakotvující náboženskou svobodu v této souvislosti hrají důležitou roli.⁸⁷

V souvislosti s minarety může vniknout i otázka imisí. Podle § 364 Všeobecného zákoníku občanského lze vlastnické právo vykonávat jen do té míry, do jaké výkon nezasahuje do práva třetí osoby a nad míru přiměřenou poměrům závažně neruší práva jiných osob a obecné blaho. Vlastník pozemku může sousedovi zakázat, aby ho ze svého pozemku neobtěžoval například hlukem, pokud to převyšuje míru obvyklou podle místních poměrů a podstatně ztěžuje obvyklé užívání pozemku. Volání muezzina musí tedy být uváženo s ohledem na obvyklou míru imise a možné imise musí být poměřeny s náboženskou svobodou. Podle judikatury Nejvyššího správního soudu (Verwaltungsgerichtshof) ale nemají být vzhledem k budovám sloužícím náboženským, kulturním a sociálním účelům prováděna imisní měření a zkoušky.⁸⁸

ZMĚNY ZÁKONŮ V JEDNOTLIVÝCH ZEMÍCH

KORUTANSKÝ MODEL⁸⁹

Zemský hejtman Korutan, Jörg Haider, v roce 2007 poprvé v Korutanech požadoval zákaz stavby mešit a minaretů. Slíbil, že Korutany budou první spolkovou zemí

⁸² KALB – POTZ – SCHINKELE, cit. v pozn. č. 17, s. 194.

⁸³ Např. § 1 odst. 2 lit. 12 Vídeňského Stavebního řádu.

⁸⁴ KALB – POTZ – SCHINKELE, cit. v pozn. č. 17, s. 193.

⁸⁵ KALB – POTZ – SCHINKELE, cit. v pozn. č. 17, s. 198.

⁸⁶ Pro Tyrolsko WIESHAIDER, cit. v pozn. č. 57, s. 212.

⁸⁷ JANDL – VOGL, cit. v pozn. č. 39, s. 49.

⁸⁸ KALB – POTZ – SCHINKELE, cit. v pozn. č. 17, s. 634.

⁸⁹ AMMER, M. – BUCHINGER, K.: Die Moscheen- und Minarettdebatte aus grundrechtlicher Sicht. *MigraLex* 78, 2008, s. 79; SCHIMA, S.: Die wichtigsten religionsrechtlichen Regelungen des Bundesrechts und des Landesrechts 2009. In *Österreichisches Archiv für Recht und Religion*, 2012, s. 389.

se stanoveným zákazem stavby mešit a minaretů, které mají být považovány za narušení vzhledu obce. Zdůraznil, že chce zachovat kulturu většiny obyvatelstva a dodal že Korutany tímto krokem zaujmou vůdčí postavení v Evropě proti islámskému radikalismu.⁹⁰

Návrh zákona k modifikaci korutanského stavebního řádu a zákona o ochraně obrazu obce z roku 2008⁹¹ slovo „mešita“ výslovně nepoužívá. Připojená vysvětlení se ale zmiňují o mešitách jako o možném příkladu ke svolání tzv. „zvláštní komise pro péči o vzhled obce“.⁹² Příprava novely zákona vyvolala kritiku. Někteří podotkli, že tato novela odporuje ústavnímu právu a že by se mohlo jednat o diskriminaci muslimské náboženské společnosti.⁹³ Přesto byly změny jmenovaných zákonů v prosinci 2008 schváleny a novela vstoupila v platnost v březnu následujícího roku.⁹⁴

Klíčovým ustanovením novely je zřízení „zvláštní komise pro péči o vzhled obce“ (§ 12 a zákona o péči o vzhled obce). Podle ustanovení § 13 odst. 3 stavebního řádu Korutan musí stanovisko komise být vyžádáno v případě, že se stavební plán plánované budovy v důsledku mimořádné architektury anebo velikosti (výše) zásadně odlišuje od místní stavební tradice. Dospěje-li komise k závěru, že by projekt v případě uskutečnění byl v rozporu se zájmy, které jsou na základě zákona chráněny obcí, musí o pokračování projektu výstavby rozhodnout příslušný orgán obce. Souhlasí-li dotčený orgán s odmítavým názorem komise, musí žádost na povolení stavby zamítnout. Je-li orgán toho názoru, že projektem nejsou dotčeny oprávněné zájmy podle zákonu na ochranu obce, rozhodnutím projekt povolí. Proti takovému schvalujícímu rozhodnutí obce může zemská vláda podat stížnost ke správnímu soudu (§ 13 odst. 4).

VORARLBERSKO

Téměř ve stejnou dobu, kdy se měnily zákony v Korutanech, byly novelizovány zemské zákony i v nejzápadnější zemi Rakouska – ve Vorarlbersku, které má s podílem 8,4 % muslimské populace nejvyšší podíl muslimů ze všech 9 zemí. Novelou vorarlberského stavebního řádu z června 2008 bylo zřízeno oddělené řízení k zachování charakteru obce i kraje. Podle nového § 50a stavebního řádu může zemská vláda prostřednictvím právních předpisů stanovit, které projekty staveb se svým charakterem, velikostí a tvarem mohou

⁹⁰ Citát podle HEINE – LOHLKER – POTZ, cit. v pozn. č. 39, s. 130–131: „(...) *Moscheen und Minarette sollen als Störung des Ortsbildes deklariert werden und deren Bau mittels Sonderwidmungen verhindert werden. (...) Wir wollen keinen Krieg der Kulturen und keine radikalislamischen Tendenzen, sondern die Leitkultur in Kärnten schützen und erhalten (...) Kärnten wird damit zum europäischen Vorreiter im Kampf gegen den radikalen Islamismus und für den Schutz unserer westlich geprägten Leitkultur.*“

⁹¹ Regierungsvorlage vom 31. Jänner 2008 für ein Gesetz, mit dem die Kärntner Bauordnung 1996 und das Kärntner Ortsbildpflegegesetz 1990 geändert werden, Zl.: 2V-1211/8-2008.

⁹² „Um die örtlichen Baubehörden von der Alleinverantwortung bei der Beurteilung der Ortsbildverträglichkeit von Bauvorhaben zu entlasten und Entwicklungen vorzubeugen, die durch die Zulassung von, von der örtlichen Bautradition und Baukultur wesentlich abweichenden Bauführungen zu einer Verfremdung des traditionell gewachsenen Ortsbildes führen können, wird für solche Bauvorhaben verpflichtend die Einholung eines Gutachtens der neu geschaffenen ‚Ortsbildpflege-Sonderkommission‘ vorgeschrieben. Eine solche Begutachtung kann beispielsweise auch im Falle einer beantragten Genehmigung einer entsprechend gestalteten religiösen Versammlungsstätte, wie etwa einer Moschee (deren traditionelle architektonische Bestandteile Kuppeln und Minarette bilden) notwendig sein“, viz Erläuterungen zum Entwurf eines Gesetzes mit dem die Kärntner Bauordnung 1996 und das Kärntner Ortsbildpflegegesetz 1990 geändert werden, www.verwaltung.ktn.gv.at/45689_DE-PDF-LG-1211-8_Erl_RS.pdf [cit. 4. 10. 2015].

⁹³ HEINE – LOHLKER – POTZ, cit. v pozn. č. 39, s. 132.

⁹⁴ LGBl. Nr. 16/2009 8. Stück.

dotknout zájmu na zachování obrazu obce i kraje. V takovém případě musí být vyžádáno stanovisko příslušného úředního odborníka zemské vlády (§ 50a odst. 1). Určitá rozhodnutí⁹⁵ týkajících se takových projektů musí obec během dvou týdnů předložit zemské vládě, která může proti rozhodnutí podat stížnost ke správnímu soudu (§ 50a odst. 2).

Kromě stavebního řádu byl novelizován také zákon o územním plánování, do kterého byl doplněn pojem „*místo, přitahující vysoký počet návštěvníků*“ (publikumsintensive Veranstaltungsstätte) (§ 16a). Pokud to vyžadují rozhodující poměry k dosažení cílů územního plánování, může obecní zastupitelstvo prostřednictvím právních předpisů určit, že taková místa mohou v centrálních a rezidenčních zónách a zónách smíšené zástavby být postavena jen při existenci zvláštního určení pozemku. Pojem „*místo, přitahující vysoký počet návštěvníků*“ zákon definuje jako místa s kapacitou alespoň 150 osob (tj. např. kina, diskotéky, sportovní zařízení, sakrální místa apod. – srov. § 12 odst. 3). I v tomto případě návrh zákona výslovně zmiňuje mešity jako příklad pro sakrální budovy.⁹⁶

ZÁVĚR

Právo stavět modlitebny je dnes nepostradatelnou součástí náboženské svobody. Jak ale bylo ukázáno, podobně jako v jiných evropských státech i v Rakousku plány na stavbu mešit a minaretů v minulosti vyvolávaly diskuse ze strany některých skupin obyvatelstva. Diskuse vznikaly ale hlavně v případech, kdy se jednalo o viditelné stavby, a to především, byly-li plánovány minarety.

I když k zákazu stavby minaretů jako ve Švýcarsku nedošlo, ve dvou spolkových zemích byly přijaty novely zákonů, které mohou v budoucnosti znesnadnit výstavbu mešit či minaretů tím, že jejich ustanovení berou v úvahu mimořádnou architekturu, výšku anebo místa přitahující vysoký počet návštěvníků.⁹⁷ Není vyloučeno, že by z důvodu ochrany charakteristiky obce mohlo dojít k upřednostňování staveb křesťanských oproti např. mešitám.⁹⁸ Přesto však nelze říci, že by dané zákony *a priori* diskriminovaly. Jak v Korutanech, tak i ve Vorarlbersku jsou zákony formulovány takovým všeobecným způsobem, že jim lze jen těžko vytknout diskriminaci vůči určité části obyvatelstva; byť výpovědi politiků v rámci přípravy dokazují určitou intenci dotčených novel.⁹⁹ Druhé uvedené příklady ale také ukázaly, jak se díky dlouhým rozhovorům a kompromisům všech zapojených osob povedlo zmírnit reakci na novou mešitu.

Autor:

Dr. Karin Traunmüller,
Bundesministerium für Europa, Integration und Äusseres,
karin.traunmueller@bmeia.gv.at

⁹⁵ Bescheid über die Baugrundlagenbestimmung (§ 3), die Vorprüfung (§ 23) oder die Baubewilligung (§ 28).

⁹⁶ https://www.vorarlberg.at/pdf/selbstaendigerantrag25_20.pdf [4. 10. 2015].

⁹⁷ BRÜNNER – NEGER, cit. v pozn. č. 5, s. 111.

⁹⁸ SCHIMA, S.: Staat und Religionsgemeinschaften in Österreich – Wo stehen wir heute? (Versuch eines Vergleiches mit der Zeit Konstantins, genannt „der Große“). In WAGNSONNER, C. – TRAUNER, K.-R. – LAPIN, A. (Hrsg.): *Kirchen und Staat am Scheideweg? 1700 Jahre Mailänder Vereinbarung*. Wien, 2015, s. 134.

⁹⁹ HEINE – LOHLKER – POTZ, cit. v pozn. č. 39, s. 133; AMMER, M. – BUCHINGER, K.: Die Moscheen- und Minarettdebatte aus grundrechtlicher Sicht. *MigraLex* 78, 2008, s. 79.